Náučný chodník Štamposký jarok

Kraj:	Nitriansky
Okres:	Levice
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Pukanec, námestie
Východisko:	Pukanec, centrum obce
Trasa:	Pukanská trasa jarku (časť 1): Pukanec, námestie – Babá dolina – Hampoch; Štamposká trasa jarku (časť 2): Štampoch (pri štátnej ceste pod diaľkovým elektrickým vedením) – Zadná Botkova dolina – Hrnčiarova dolina – Kamenický rybník (Štamposký tajch)
Dĺžka, prevýšenie:	časť 1: 2 km, prevýšenie 85 m časť 2: 4 km, prevýšenie 95 m
Čas prechodu:	2 a 3 h
Počet zastávok:	úvodný panel; 3 a 2
Náročnosť:	jednotlivé časti – nenáročné trasy

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické, technické, banícke

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Z námestia v Pukanci trasa na začiatku vedie po zelenej turistickej značke (smerom na Krížny buk do Babej doliny).

Rok otvorenia: 2015

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: brožúrka Náučný chodník Štamposký jarok, Pukanská časť (vyd. Spoločnosť priateľov cestovateľa Samuela Šikeťa a pukanskej histórie)

Kontakt: Občianske združenie Spoločnosť priateľov cestovateľa Samuela Šikeťa a pukanskej histórie, Za Múrom 9, 935 05 Pukanec, tel. (admin. info) 0904 943 014

Poznámky: (1) Náučný chodník pozostáva z dvoch nesúvisiacich úsekov. Z konca prvého – „pukanskej trasy jarku“ – je možnosť návratu späť rovnakou trasou, alebo sa dá zísť na štátnu cestu, po ktorej sa dá buď vrátiť do Pukanca (cca 2,5 km), alebo pokračovať asi 4 km smerom na Banskú Štiavnicu k začiatku druhej časti náučného chodníka – „štamposkej trase jarku“. (2) Niekedy sa pre chodník používa aj názov Náučný chodník banské technické dielo Štamposký jarok.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie v obmedzenej miere, najmä kvôli zdĺhavému prechodu po štátnej ceste s neprehľadnými zákrutami medzi oboma časťami chodníka (pozri poznámku vyššie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Pukanec. Obec na kontakte výbežku Ipeľskej pahorkatiny (súčasti Podunajskej pahorkatiny) a Štiavnických vrchov severovýchodne od Levíc. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1075. Výskyt striebra a zlata v žilách hornín Štiavnických vrchov viedol k banskej činnosti v území a koncom 13. storočia k založeniu mesta v rámci druhej fázy rozvoja baníctva na území Slovenska. V roku 1321 kráľ Karol Róbert udelil mestu výsady slobodného baníckeho a kráľovského mesta. Ruda sa spracovávala v banských mlynoch a stupách. S úpadkom baníctva v sedemnástom storočí vzrástol význam remesiel – bol tu cech debnárov, zlatníkov, kováčov, zámočníkov, mäsiarov, čižmárov, kolárov a významný cech hrnčiarov. V rámci investícií do baníctva Hlavným komorským úradom v Banskej Štiavnici bol v rokoch 1768 – 1770 postavený tajch Štampoch, ktorý existuje dodnes (viac v hesle Kamenický rybník nižšie). Posledná zmienka o prevádzke baní je z roku 1842, v roku 1876 sa Pukanec vzdal výsad baníckeho a kráľovského mesta a bol pričlenený do Hontianskej stolice, v roku 1891 sa stal obcou. Pre priaznivé prírodné podmienky časom nadobudlo význam vinohradníctvo (Pukanský vinohradnícky rajón), ovocinárstvo a záhradníctvo. Na pôdoryse obce je dosiaľ zreteľný urbanistický koncept mesta založeného na mieste banskej osady. Národnými kultúrnymi pamiatkami sú o. i. kostol sv. Mikuláša a kamenné časti mestských hradieb, ktoré prežili turecké nájazdy, stará pošta, Ergi štôlňa, trojičný stĺp (súsošie Najsvätejšej Trojice) a funkcionalistický evanjelický kostol s okolitým areálom (arch. Metod Zoubek, 1935). Nachádza sa tu miestne múzeum s expozíciou pukanskej

histórie a remesiel, Hrnčiarske múzeum Jána Franka, hrnčiarsky dom. Obecný úrad sídli v budove bývalej barokovo-klasicistickej radnice z polovice 18. storočia, v ktorej bol pôvodne banský súd. Raritou európskeho významu je bohatý výskyt moruše čiernej (*Morus nigra*), zriedkavého druhu ovocného stromu, v okolí obce (pozri samostatné heslo v textoch k náučnému chodníku o moruši čiernej).

Štamposký jarok. Viac ako 12 km dlhé banské technické dielo – priebežný násyp tvoriaci s priľahlým svahom kanál – na úpätí juhovýchodne orientovaných svahov Štiavnických vrchov vybudované severovýchodne od Pukanca v 18. storočí na privádzanie vody zo Štampoského tajchu k zariadeniam v oblasti Pukanca na spracovanie vyťaženej rudy. Jeho trasa vedie temer po vrstevnici – má sklon asi 20 cm na 100 m dĺžky. Údolia križujúce trasu jarku prekonával na dvanástich miestach drevenými dlabanými žľabmi. Zvyšky jarku sú dosiaľ viditeľné na mnohých miestach hlavne v lese – t. z. kde nebola intenzívna poľnohospodárska činnosť. V časoch baníctva bol na násype pozdĺž jarku udržiavaný vyzametaný chodník. Okrem prívodu vody k stupám jarok zachytával prívalové zrážkové vody stekajúce zo svahov, čím chránil Pukanec pred povodňami.

Kamenický rybník (miestne či pôvodne označovaný ako **Štamposký tajch**). Vodná nádrž na Sikenici (v ústí jej pravostranného prítoku Štampoch) severovýchodne od Pukanca pri horárni Štampoch, patriaca do systému štiavnických tajchov pre banské účely. Vybudovaný bol Hlavným komorským úradom v Banskej Štiavnici v rokoch 1768 – 1770. Priehradný múr nádrže bol projektovaný na výšku 8 siah (okolo 15 m) s množstvom vody na 21 týždňov pre 6 železiarní (tĺkov). Z vnútornej strany mal byť stavaný z kameňa, z vonkajšej sypaný íl. Voda z neho mala poháňať sedem stúp v Bohunickej doline, avšak pre veľkú vzdialenosť od banských diel (asi 9 km) sa neskôr rozhodli vodu viesť do stúp pri Pukanci. V 60. rokoch 20. storočia sa hrádza tajchu pretrhla a zaplavila Bohunice. Dnešný priehradný múr je nižší. Pri jeho oprave sa vybudovaním prístupovej cesty prerušil prietok vody do Štampoského jarku. V súčasnosti nádrž slúži ako rybník.

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslnných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyľ vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysadzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný…). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímesi cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 – súčasti Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže – tajchy –, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasti sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy a poloha informačných panelov

1. Náučný chodník Štamposký jarok (*úvodný panel na námestí v Pukanci*)

Pukanská trasa jarku (časť 1)

2. Náučný chodník banské technické dielo Štamposký jarok – Informačná tabuľa č. 1 (*v Babej doline*)
3. Flóra a fauna v oblasti Štampoského jarku – Informačná tabuľa č. 2 (*v Babej doline*)
4. Geologická stavba Pukanca a banské diela – Informačná tabuľa č. 3 (*v lokalite Hampoch pri starom kameňolome*)

Štamposká trasa jarku (časť 2)

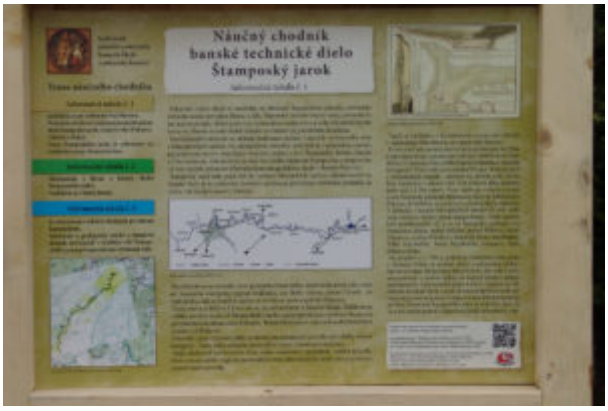
5. Náučný chodník banské technické dielo Štamposký jarok. Trasa náučného chodníka (*blízko prepriahacej stanice Štampoch pri vedľajšej štátnej ceste Pukanec – Štampoch – Banská Štiavnica*)
6. Náučný chodník Štamposký jarok. Časť Štamposký tajch (*na hrádzi Štampoského tajchu, resp. Kamenického rybníka*)

Informačné panely v teréne uvádzajú rôzne názvy náučného chodníka a nie sú súvisle číslované. .

Náučný chodník
banské technické dielo
Štamposký jarok

Flóra a fauna v oblasti
Štampoského jarku
Živočíšstvo
Rastlinstvo

Geologická stavba
okolia Pukanca
a banské diela
Geologická stavba
Ekosystém
Pôdny profil

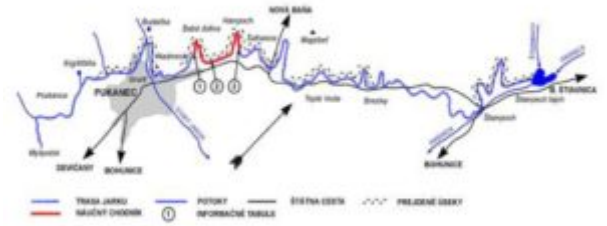

Náučný chodník
banské technické dielo
Štamposký jarok
Trasa náučného chodníka

Nátučný chodník Štamposký jarok
Časť Štamposký tajch

NOVÁ BAŇA
PUKANEC
DEVÍČANY
BOHUNICE
TRASA JARKU
NÁUČNÝ CHODNÍK
POTOKY
INFORMAČNÉ TABUĽE
ŠTÁTNA CESTA
PRÍJAZDNÉ CESTY

MAPY.CZ